

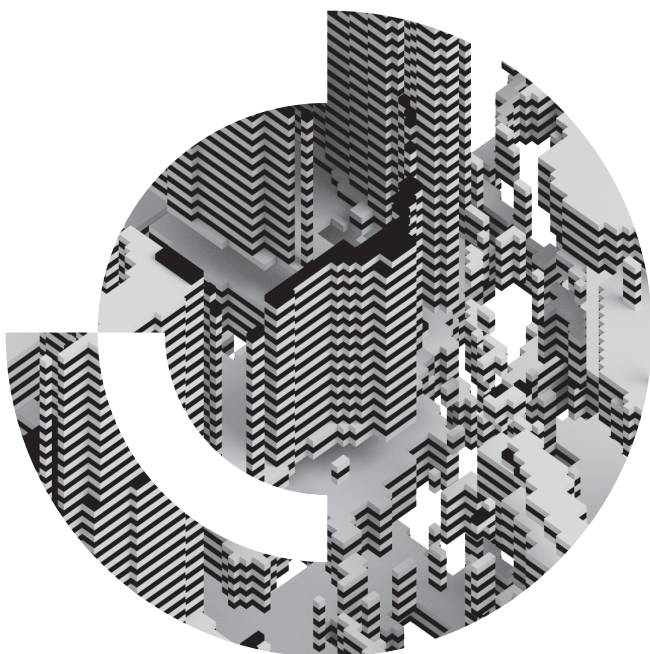
DIRCINA

VII/02

a designkultúra folyóirata

_városírás

Disegno

A DESIGNKULTÚRA FOLYÓIRATA

Szaktektorált, szabad hozzáférésű tudományos folyóirat

A szerkesztőbizottság tagjai:

VICTOR MARGOLIN, PROFESSOR EMERITUS: UNIVERSITY OF ILLINOIS (1941–2019)
Roy Brand, Associate Professor: Bezalel Academy of Arts and Design, Jerusalem
Loredana Di Lucchio, Professor: Sapienza University of Rome
Jessica Hemmings, Professor: University of Gothenburg
Lorenzo Imbesi, Professor: Sapienza University of Rome
Kapitány Ágnes, emerita professzor: MOME Budapest
Kapitány Gábor, egyetemi magántanár: MOME Budapest
Viktor Malakuczi, Research Fellow: Sapienza University of Rome
Szőnyi György Endre, egyetemi tanár: SZTE; Visiting Professor: CEU

Szerkesztők: Gyenge Zsolt, Horváth Olivér, Szentpéteri Márton;
Wunderlich Péter (projektmenedzser). Alapító szerkesztő: Fiáth Heni (2014–2018).

Arculat: Skrapits Borka

Célkitűzések:

A Disegno a designkultúrák minden aspektusáról és minden szereplőjétől – alkotóktól, teoretikusoktól, kritikusoktól, menedzserektől és oktatóktól – vár kritikai természetű tanulmányokat, esszéket és recenziókat. A designkultúra fogalmát tágan értjük: célunk a tervezett környezet, s a vele kapcsolatos praxisok és diskurzusok világának együttes vizsgálata. E poszt-diszciplináris szemlélet túllép a művészet, a vizuális kultúra és a design világának megkülönböztetésén, s a kreativitáshoz kötődő témák összessége iránt fogékony. Amellett, hogy vitaforumot biztosítunk a designkultúrával törődő szerzők számára, célunk, hogy ily módon a designkultúráról folyó beszéd létjogosultságát is erősítsük a hazai tudományosságban.

Minden tanulmány két külső bíráló általi anonim lektoráláson (double-blind peer review) esik át.
Publikációs díjat nem számítunk fel.

Kapcsolat: Moholy-Nagy Művészeti Egyetem
Budapest, Zugligeti út 9–25.
disegno@mome.hu

A Disegno teljes tartalma elérhető online: disegno.mome.hu

Felelős kiadó: Koós Pál
Kiadó: Moholy-Nagy Művészeti Egyetem, 1121 Budapest, Zugligeti út 9-25.

ISSN: 2064-7778 (nyomtatott) **ISSN:** 2416-156X (online)

Creative Commons Licenc

Ez a mű a Creative Commons Nevezd meg! – Így add tovább! 4.0 Nemzetközi licenc alapján használható fel.

Tartalom

előszó

- 004** Szentpéteri Márton: Városírás, városbeszéd

tanulmányok

- 010** Novák Veronika: Páratlan Párizs – Metropolisz-élmény a modernitás előtt
- 032** Borda Réka: Kié a(z irodalmi) város? Genderkérdések az írott terekben
- 050** Ady Mária: „Bovaryné a panelban”: Lakótelep a francia filmekben
- 074** Sirató Ildikó: Budapest, színházi város
- 092** Őry Júlia: „Tisztelt Kollégánk! Közös játékra hívjuk...”:
A Keszthely ’81 pályázat a kelet-európai konceptuális városépítészet kontextusában
- 112** Hulesch Máté: A város mint konkrét utópia:
Henri Lefebvre városelméleti munkássága a spekulatív designelmélet kontextusában
- 130** Jakabfi-Kovács Boglárka: A nemnövekedés alakú tér.
A köztértervezés lehetséges új körvonalai

esszék

- 154** Hámori Péter: Város és homok
- 168** Kulcsár Géza: Arkhé-tech-túra: A város mint kozmológiai intervenció
- 178** Dobos Bence László: Atmoszférikus séták
- 188** Bánki Éva: Egy múlt nélküli város emlékezete.
Brazíliaaváros a történelem és a kultúra tükrében
- 200** Barta Fruzsina és Horváth-Farkas Zsófia: Átmeneti város.
Tartós ideiglenes városi beavatkozások Hollandia nagyvárosaiban

- 210** **a szerzőkről**

ÁTMENETI VÁROS.

TARTÓS IDEIGLENES VÁROSI BEAVATKOZÁSOK HOLLANDIA NAGYVÁROSAIBAN

Barta Fruzsina és Horváth-Farkas Zsófia

ABSZTRAKT

Gyakorta foglalkozunk a múlt adottságaival vagy próbáljuk az ideális megoldást megtalálni a jövő kérdéseire, ebben a tanulmányban viszont arra fókuszálunk, hogy mi történik „mindeközben.” Amikor a megszokott sémák a hirtelen változások következtében felülíródnak, de még nem tiszta, hogy mi lesz helyette. Tervezni a „most”-ra, tudva, hogy nem tart sokáig, de elősegítve, hogy a változás pozitív legyen. A gyorsan megvalósítható és könnyen adaptálható, tartósan ideiglenes városi beavatkozások célzott városfejlesztési stratégiaként való alkalmazása épp ezt célozza. Bár a 10–15 évre tervezett beavatkozások egy város életében kifejezetten rövid időnek számítanak, egy-egy jól sikerült projekt felértékelheti az addig alul- vagy rosszul hasznosított területet, bevonva azt a város vérkeringésébe. Ez a módszer jelenik meg Hollandia nagyobb városai esetében is. Az óriási lakáshiánnyal küzdő, ugyanakkor szűkös területi adottságokkal rendelkező országban egyre több helyen kezdtek el fejlesztés alá vonni a nehezen beépíthető, befektetői szempontból kockázatosnak értékelt területeket. De hogyan vonhatóak be a város életébe újra az elnéptelenedett vagy kedvezőtlen városi negyedek? A választ a katalizátorszerű ideiglenes beavatkozások adhatják meg, amelyek szerepükkel újra funkcióval töltik meg ezeket a területeket. A tudatosan rövid távra tervezés egyrészt felkészít az egyre sűrűbben és dinamikusabban bekövetkező változásokra, másrészt teret biztosít a kísérletezésre. Ily módon a tervezési folyamat egyszerre lesz kötöttebb az idő és anyag által, ugyanakkor felszabadul a maradandóság nyomása alól. Az ideiglenességből adódóan olyan tervezési elvek alapján formált projektek ezek, amik magukba foglalják a későbbi bontást vagy áthelyezést. Az eszszé célja ezeket a különböző attitűdöket bemutatni és az általuk generált városi folyamatokat leírni.

#átmenetiség, #urbanizmus, #Hollandia, #meanwhile architecture, #fejlesztés

https://doi.org/10.21096/diseigno_2023_2bf-hfzs

LAKHATÁSI VÁLSÁG – KRÍZISBŐL LEHETŐSÉG

2023 februárjában a BME Exploratív Építészeti Tanszékének doktórandszaiként szakmai tanulmányutat szerveztünk Hollandiába az elmúlt évek holland körforgásos gyakorlatainak helyszíni megismerése végett. Bár a körforgásos építészettel kapcsolatos tapasztalataink és megéléseink a helyszíni szemrevételezést követően felemásak voltak, az feltűnt, hogy sok számunkra érdekes kísérleti projekt egy átfogó városfejlesztési stratégia részeként, tíz–tizenöt éves élettartamú, ún. átmeneti projektként valósul meg,¹ már a kezdetektől tudva és arra kalkulálva, hogy a megjelölt időtáv lejártakor az építményeket elbontják, átadva a helyüket egy nagyobb befektetői fejlesztésnek. A felkeresett építészekkel – Török Bencével, a DOOR Architektan iroda senior tervezőjével és Hans Haminkkal, a De Architektan Cie partner építészével – folytatott beszélgetések során kiderült, hogy ez korántsem véletlen, hanem egyre tudatosabban alkalmazott városfejlesztési módszer, melynek lényege, hogy az önkormányzatok az alulértékelt, rossz potenciállal rendelkező területeket átmeneti jellegű félprivát-közösségi fejlesztésekkel igyekeznek újraírni, biztonságosabbá tenni, megismertetni, és megkedveltetni a lakossággal. Ez egyszermind felértékeli és helyzetbe hozza az addig alulhasznált, befektetői szempontból túl kockázatosnak ítélt területeket, másrészt az ideiglenesség felszabadít azon kötöttségeket egy része alól, melyek a tartós épületek esetében meghatározó tervezési szempontot jelentenek (jogszabályok, szerkezeti tartósság, víz és hőszigetelés, stb.), és kényelmes teret biztosít a kísérleti építészeti megoldások tesztelésére.

Az átmeneti projektek jelentőségével, és a felhagyott területek és a városi terek revitalizációjának kérdéskörével foglalkozik a 2022-ben a szlovák Milk csoport által megjelentetett *Meanwhile City* című könyv is (Marko és Lisa), amely ideiglenes projektek, rövid és középtávra tervezett városi beavatkozások tartós (hosszútávú) hatásait vizsgálja, „hogyan csináld” kézikönyv jelleggel. A könyv három része: szakértői interjúk, gyakorlati tanácsok és esettanulmányok. A harmadik rész egy jógyakorlatokra fókuszáló projektgyűjtemény, mely kategóriákba rendezve mutatja be, hogyan formálható az efemer építészet eszközeivel egy-egy hely identitása, és rávilágít, hogy a tudatosan tervezett átmeneti beavatkozások aktív közösségépítő és -formáló erővel bírnak.

¹ Az „átmeneti” jelzőt az angol „meanwhile” terminus magyar megfelelőjeként használjuk. Közel azonos jelentéssel alkalmazzuk az ideiglenes és efemer jelzőket is. A három magyar fogalom pontos szétválasztása nehézkes, mert bár a beavatkozás időtartamát tekintve hordozhatnak árnyalatnyi különbségeket, úgy találtuk, hogy a beavatkozások tartós hatására nézve nem feltétlen van különbség abban, hogy a projekt egy-öt vagy tíz–tizenöt évre volt tervezve.

² A 2023 június 6-án a KÉK-ben rendezett bemutató videófelvétele: <https://www.youtube.com/watch?v=t4EVEZz6B7Y>

³ Az alábbiakhoz lásd az épület oldalát az iroda honlapján: <https://www.cepezed.nl/en/project/the-green-house/22172/>

A budapesti könyvbemutatón² Petra Marko, a könyv egyik szerzője úgy fogalmazott, hogy az átmeneti beavatkozások hatékony eszközök a karakteres, aktív helyek létrehozásához, a jövőbeli használók megszólításához, a közösségépítéshez, és a bizalomépítéshez az ingatlanfejlesztők, hatósági szereplők és a lakosság között. De éppúgy alkalmasak későbbi használati módok gyors tesztelésére, helyekkel kapcsolatos előítéletek megváltoztatására, vagy épp támogatás megszerzéséhez egy tervezett nagyobb volumenű átalakításhoz. Az ereje pedig abban rejlik, hogy az átmeneti projektek mozgatórugója a „csinálás,” a gyors megvalósítás a sokszor vég nélküli és terméketlen tervezgetés helyett.

A fenti attitűddel találkoztunk a már említett holland út során is. Az elmúlt években egyre nagyobb helyhiánnyal és fokozódó lakhatási válsággal küzdő Hollandia számára fundamentális kérdés, hogy miként vonja be parlagon heverő területeit sikeres fejlesztésekbe (lásd pl. Henley 2024). A 2008-as válság következtében a holland ingatlanpiacon megnövekedett az érdeklődés a saját tulajdonú lakások iránt, ami tovább növelte a lakásépítésbe fektetett tőke értékét. Így a bérlakások iránti kereslet hiába lett magas, az építésük nem volt kifizetődő. Ez a feszült ellentét mára már rendszerszintű problémákat okoz, hiszen az egyre több bevándorló lakásigényét a rendelkezésre álló és megfelelő árú ingatlanok nem elégítik ki. Amellett, hogy lassan egymillió új lakás építésére lenne szükség, a holland állam a beépíthető hely hiányával is küszködik. Ennek következtében arra kényszerültek, hogy olyan elhanyagolt területeket is számításba vegyenek, amelyeket korábban nem tartottak elég értékesnek. Ezek az helyszínek általában elhagyott gyárak, vasúti peremzónák, vagy elbontott épületek. Utunk során több ilyen helyet is meglátogattunk, és azt tapasztaltuk, hogy ez a katalizátor-szerep sok esetben működik: az addigi „nem-helyek” felkerülnek a lakosság mentális térképére, azokat elkezdik használni, sőt sokszor közkedvelt találkozási ponttá válnak.

A tanulmány további részében négy holland projektet mutatunk be, melyek értékelésekor visszautalunk a *Meanwhile City*ben megfogalmazott beavatkozási attitűdökre. Látható lesz, hogy bár a beavatkozások léptéke eltérő, az alapvető céljuk azonos: az efemer építészet eszközeivel felértékelni és élhetővé tenni az elhanyagolt vagy épp veszélyes területet. Egyúttal az is megfigyelhető, hogy az eszközkészletük a folyamat tudatossága révén hasonló, és gyakorta egybeesik a körforgásos építészet eszközeivel.

Cepezed: Green House, 2014³

Cél: Erős identitással rendelkező, aktív hely építése

Kulcsfogalmak: köztérhasználat serkentése, irodai övezet aktívvá tétele, bonthatóra tervezett épület, közösségformálás – meet in the middle

2014-ben kezdődött el az Utrechtben található, használaton kívüli Knoopkazerne épület helyére kerülő irodaház és közösségi épület tervezése. A szűkös területekkel rendelkező negyed minden négyzetméterére

szükség van, így az elbontott épület telke is gazdára vár. Az új befektetők megérkezéséig a helyet nem akarták üresen hagyni, ezért a Cepezed építésziroda olyan épületet tervezett ide, amit szükség esetén könnyen el lehet bontani. A központi pályaudvar melletti alapvetően magasházás környéknek nagy szüksége volt egy könnyen elérhető találkozópontra, ahol az irodai dolgozók kötetlenül tudnak időt eltölteni, megbeszéléseket lebonyolítani, ebédelni. A projekt építészeti megformálása során a korlátozott időtávra tervezés formálta a tervezői döntéseket. Azzal, hogy az építésziroda ideiglenes keretek között dolgozott, olyan eszközöket is kipróbálhattak, amelyekkel más projektekben nehezen tehetnének. A bonthatóságra tervezés volt az egyik ilyen szempont, azaz hogy az épületet a későbbiekben máshol újra fel lehessen építeni. A másik, hogy minimalizálják az új építőanyagok bekerülését és helyettük inkább használt elemeket használjanak. Az alapozás előregyártott betonból készült, a tartószerkezet újrafelhasználható acélból, könnyen bontható kapcsolatokkal, az üvegburkolat a korábban itt álló, elbontott irodaépületé volt, a padlóburkolat felbontott térkövekből áll, sőt, a belsőépítészeti elemeket is hasonló kritériumok mentén válogatták ki. Bár szinte minden beépített építőanyag újrahasznosított, ez a Green House megjelenésén egyáltalán nem látszik. Az ideiglenesség, az abból fakadó bonthatóra tervezés, valamint a közösségformáló hely megteremtése volt a projekt célja, és ezt maradéktalanul teljesítette is. (1. ábra)

1. ÁBRA. Green House, Utrecht, 2023, fotó: Szűcs Imre.

NÉZŐPONTVÁLTÁS – TARTÓS IDEIGLENESSÉG

Cságoty Ferenc *Tartósság* című könyvében (2014) az építészeti alkotás időbeli kiterjedésével foglalkozik, és arra figyelmeztet, hogy napjainkra az épületek tartóssága és anyagi értelemben vett időtállósága megkopni látszik, az épület is trendekre reagáló, ily módon gyorsan avuló és eldobható terméké válik, „mint egy divatjamúlt ruhadarab vagy egy elavult műszaki cikk” (115). Bár ez a veszély különösen igaz lehet az átmeneti projektek esetében, megfigyelhető, hogy a folyamat tudatosá tétele magával hoz egy újfajta, lazább, közvetlenebb megjelenést és esztétikai élményt, amely inkább gyökerezik a buhera-jelleg minőségének

⁴ Lásd az épület oldalát az iroda honlapján: <https://zus.cc/projects/luchtsingel-rotterdam>

emelésében, mint a hagyományos minőség csökkentésében. Mára ugyanakkor az is közhely, hogy egyedül a változás állandó, amelynek a dinamikája egyre gyorsul. Ha egy épület nem képes a funkcionális változásokat követni, akkor az élettartama radikálisan lecsökken, és tíz–tizenöt év alatt elhasználódik. Ez az intervallum azonban épp annyira hosszú idő, hogy már nem feltétlenül tekintjük ideiglenesnek, de pont annyira rövid, hogy egy ennyi idő alatt avuló épület elfogadhatatlanul nagy terhet ró a környezetre. Az efemer projektek sikerének egy része e dilemma támogatásában és feloldásában áll azáltal, hogy bár törekszik a szofisztikált és átgondolt megoldásokra, nem próbál konkurálni a hagyományos építészeti megjelenés kifinomultságával. A célja azonban minden esetben a környezet fizikai minőségének javítása. Mindeközben egyre dinamikusabb átalakulás figyelhető meg a városhasználat szintjén is. Jan Gehl *Élhető városok* című művében (2020) olyan városfejlesztési stratégiát sürget, melynek átfogó infrastrukturális fejlesztései a gyalogos és kerékpáros fejlesztéseken keresztül segítik elő az élhető, biztonságos, fenntartható és egészséges város kialakulását. Belátható ugyanakkor, hogy egy átfogó, nagy léptékű és költséges városfejlesztési projekt esetében tíz–tizenöt év rövid idő, a fejlesztés finansziális vagy épp politikai okokból könnyen elakad. Emiatt Gehl azt javasolja, hogy fordítsunk több figyelmet az emberi dimenzióra, aminek az átmeneti projektek remek példái, a jó minőségű, gyaloglást serkentő fizikai környezet megteremtésének eszközei.

Zus: Luchtsingel, 2015⁴

Cél: Gyalogos és biciklis forgalom serkentése

Kulcsfogalmak: városrehabilitáció, rendrakás, bonthatóra tervezett épület, közösségi finanszírozás, közösség bevonása

A tartós ideiglenesség koncepcióját a rotterdami Luchtsingel-projekt kapcsán ismertük meg. Lényege annak a felismerése, hogy egy város folyamatosan változik, formálódik, és ennek a változásnak nincs sem eleje, sem vége, nem zárható le. Ebből fakadóan csak tevőlegesen, demó projektek megvalósításával lehet a folyamatba bekapcsolódni, a változás irányára hatással lenni. Ugyanakkor azzal is tisztában kell lenni, hogy mire a kívánt változás bekövetkezik, a beavatkozás lehet, hogy idejélműlttá válik, így a véglegességre törekedni eleve kudarcra van ítélve. (Boxel és Koreman 2019)⁵

A Luchtsingel-projekt az alapvető infrastrukturális hiányok felismeréséből indult ki. A 390 méter hosszú, sárgára festett fahíd, amely a 20. századi városfejlődés nyomán a vasút és a főutak által radikálisan elszakított három kerületet kapcsol össze újra Rotterdam városközpontjában, egy a korábbi elhibázott városfejlesztési döntések nyomán kialakuló közlekedési hibát orvosol, és újra lehetővé teszi sok, más szempontból jó potenciállal rendelkező terület megközelítését, városi vérkeringésbe történő visszacsatolását. A rotterdami székelyű ZUS (Zones Urbaines

Sensibles) építésziroda javaslatai alapján létrehozott építmény az egyik első olyan nyilvános infrastruktúra, amelyet nagyrészt közösségi finanszírozás révén valósítottak meg. A híd egyik vége a Schieblock irodaépülete, amely a 2008-as világgazdasági válság nyomán törölt fejlesztések miatt üresen maradt, holott központi helyzetéből fakadóan jó helyszínnek ígérkezett a fiatal vállalkozói réteg és művészeti kezdeményezések támogatására létrejövő inkubátorháznak, mely így az átmeneti infrastruktúra miatt életképesé vált. 2012-ben pedig a Binder Groenprojectennel és a Rotterdam Milieucentrummal közösen a tetőn létrehozták Európa egyik első városi mezőgazdaságot szolgáló tetőkertjét, a DakAkkert. A másik végponton a híd a Hofplein egykori vasúti épületének tetejére csatlakozik, amely a korábban vasúti depóként működő Pompenburg parkkal együtt új városi parkká és találkozóhellyé alakulhatott, sokat lendítve az addigi köztérhasználaton. A megvalósítás során fontos észrevétel volt a hagyományos értelemben vett közösségi terek átalakulása, vagy még inkább hiánya. A legtöbb esetben (fél)privát terek bevonására kényszerültek, hogy a kialakuló átmeneti állapot az aktív használatot elősegítse, így az önkormányzati szerepvállalás még egy ilyen alulról szerveződő projekt esetében is kiemelten fontos. És épp ehhez köthető a projekt legnagyobb kudarca: a regeneráció időszaka után a terület újra elkezdett a korábbi elhanyagolt állapotba visszaesni, aminek a legfőbb oka a fejlesztői döntéshozók érdektelensége. Ugyanakkor az átmeneti beavatkozás nem hatástalan. Bár a vágycott fejlesztéseket nem hozta el, megmutatta, hogy az addig veszélyesnek tartott környék igenis élhetővé tehető, megnyitva a lehetőséget a továbblépés felé.

2. ÁBRA. *Luchtsingel, Rotterdam, 2023, fotó: Barta Fruzsina.*

KATALIZÁTOR-BEAVATKOZÁSOK – KÍSÉRLETI FENNTARTHATÓSÁG

Ahogy a fentiekből is kiderül, az átmeneti beavatkozások jellemzően hasonló eszközkészlettel operálnak, ugyanakkor meghatározó elemük a specifikus problémamegoldó indíttatásból fakadó lokalitás. A *Meanwhile City* című könyvben olvasható interjúkban, melyekben

⁵ Lásd az épület oldalát az iroda honlapján: <https://doorarchitecten.nl/pit-lab/>

többféle ingatlanpiaci szereplő számol be az ideiglenes projektekkel kapcsolatos tapasztalatairól, fontos visszatérő elem, hogy jellemzően nem a tervezési program, hanem sokkal inkább a projekt céljának egyértelmű meghatározása, a közösség bevonása a döntésekbe, és az ebben való konszenzus a siker kulcsa. Az újszerű használati módok és a jól működő időközi projektek téri megoldásai jellemzően nagyon specifikusan egy-egy hely, illetve közösség adottságaira és igényeire reflektálnak, a közhasználatú terek pedig jóízűen összeérhetnek a helyi kisközösségek privát tereivel, elhozva egy-egy addig gazdátlan vagy kihasználatlan hely virágzását. És bár a lokalitás minden projekt sajátja, az eredmény általában nem egyedi és megismételhetetlen. Mi több, a kísérleti attitűd mellett megfigyelhető, hogy az építészeti eszköztár fontos része a körforgásos gondolkodásmód és a fenntarthatósági törekvéseknek való megfelelés.

DOOR Architecten és Studio Valkenier: Tuin van Bret, 2017⁶

Cél: Változtasd meg a hely megítélését

Kulcsfogalmak: privát terület, új befektetés – irodák vagy lakások, ideiglenes, konténer, irodák, művészek, sörfőző, biztonságossá tétel

Az amszterdami Tuin van Bret egy olyan projekt, amely hűen tükrözi határozott időtartamra való tervezésének gondolatmenetét, és a körkörös építészetre való törekvéseket. Az önkormányzattól tíz évre bérbe vett terület egy elhagyatott vasúti lerakóhely volt, amelyet a jövőben nagyléptékű társasházi vagy irodafejlesztési tervek alapján szeretnének hasznosítani. A beruházás megindításáig tartó átmeneti időszakra azonban egy pályázat során egy építészekből és művészekből álló alkotóközösség kapta meg, azzal a céllal, hogy a sínek mellett egyrészt biztonságosabbá tegyék a gyalogos és biciklis közlekedést, másrészt, hogy ezáltal a gyors ütemben beépülő irodai és lakónegyedek számára népszerűvé tegyék a környéket. A DOOR Architecten építésziroda a Studio Valkenier irodával közösen olyan koncepciót talált ki, amely biztosítja a terület ideiglenes kihasználtságát. A tíz éves periódus miatt csak olyan építészeti megoldások jöhettek számításba, amelyeket az idő lejártával könnyen át tudnak helyezni egy másik akcióterületre. A fő szempontok között volt a környezeti terhelés minimalizálása, az upcycling és a bonthatóság. A pirosra festett hajókonténerekből felépített váz egységes képet ad a különböző használóknak – itt található Michael Poelmann művész műterme és a Hollandse School művészeti iskola workshoptere, a két építésziroda és még egy sörfőző is. Az acél konténereket mindenki saját ízlése szerint állíthatja össze és alakíthatja a belső tereket, a nyílászárókat és akár a homlokzati burkolatokat is. A DOOR iroda, amely más munkái során is nagy figyelmet fordítanak a fenntarthatósági elvekre, bontott nyílászárókat használt, a tetőszerkezet egy régi üvegház elemeit tartalmazza, napelemekkel együtt,

amelyek biztosítják az iroda áramellátását. A terület a beavatkozás után látszólagos fejlődésnek indult, ennek köszönhetően biztonságosabb lett a vasúti sínek melletti közlekedés, és az évek során egyre több új épület jelenik meg a környéken. A 10 év lejárta után, amennyiben nem újítja meg az önkormányzat a szerződést, úgy egy nagyobb befektetésnek adhat helyet ez a terület. A projekt nem csak azért fontos, mert az elhagyott terület biztonságosabbá vált, hanem közösségformáló szerepe is van, és felhívta a további befektetők figyelmét az adott helyre. (3. ábra)

⁶ Lásd az épület oldalát az iroda honlapján De Ceuvel - Space&Matter: <https://www.spaceandmatter.nl/work/de-ceuvel>

3. ÁBRA. Tuin van Bret, Amsterdam, 2023: Horváth-Farkas Zsófia.

Space&Matter és DELVA: De Ceuvel, 2012–2024⁷

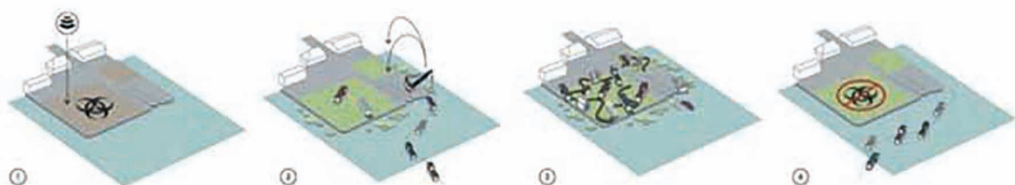
Cél: A vízpartok újrafelfedezése a városban

Kulcsfogalmak: privát terület, talajrehabilitáció, új befektetés, vízközeliség, kikötő-negyed, szállások és szolgáltatás, iroda, kávézó

A szintén amszterdami Ceuvel projekt hasonló gondolatok alapján valósult meg, ebben az esetben a terület ideiglenes használata után egy nagyobb beruházás fog ide épülni. A régi hajógyár földterülete az ipari folyamatok miatt olyan mértékben szennyezett, hogy talajrehabilitáció nélkül nem képzelhető el semmilyen további fejlesztés. Az önkormányzati tulajdonban lévő telek használati jogát tíz évre a Space&Matter építésziroda és a DELVA tájépítész iroda által közösen tervezett projekt nyerte el, a legfenntarthatóbb megoldásokat felvonultató tervként. Az egész területre használaton kívüli lakóhajókat képzeltek el, amelyeket egy fa stég köt össze. A talajtól való elemelésnek igazán fontos szerepe van: a Wageningeni és a Genti Egyetem előzetes kutatásának segítségével a földet olyan speciális növényekkel ültették tele, amelyek kivonják a szennyeződést a talajból így biztosítva a talajregenerációt. Ezzel az elszórtan elhelyezett lakóhajókkal és a sűrű növényzettel igazán egyedi atmoszférát hoztak létre. A Studio Valkenier által tervezett kávézó és étterem, a Cafe de Ceuvel építésekor is nagy szerepe volt a fenntarthatóságnak. A régi kikötői oszlopok és számos anyagának beépítésével arra törekedtek, hogy csökkentsék a felesleges új építőanyagok használatát. A hely nem csak anyaghasználatában, hanem ételkínálatában is

a zero-waste elvek mentén üzemel és a fenntartható élelmiszer-ellátás mellett is kampányol. A helyiek körében egyre népszerűbb vízparti terület jövője kérdéses, hiszen a környék ingatlanfejlesztési tervei alapján itt is lakások vagy irodák fognak épülni. Szerencsére 2025 januárjáig haladékot kapott a Ceuvel az önkormányzattól, és a határidő lejártá után is félévente felülvizsgálják az ügyet. Lehet, hogy ez az ideiglenes projekt hosszabban is itt marad, mint ahogy tervezték? A projekt ékes példája annak, ahogy egy elhagyatott vízparti kikötő-területet hogyan lehet rehabilitálni kísérleti beavatkozásokkal és a közösség összefogásával, hogy aztán később adott esetben átadja a helyet egy újabb beruházásnak. (4. ábra)

4. ÁBRA. *Space&Matter: De Ceuvel, Space&Matter*

ZÁRSZÓ – REGENERÁLÓDÁS ÉS HARMÓNIA

A felsorolt átmeneti projektek reménykeltő képet mutatnak, mivel általuk könnyebbé tehető a felhagyott területek újrahasznosítása, és emellett katalizátorszereppel bírnak. Mozgásba hozzák és aktiválják azokat a városi területeket, amelyeket a használók elhanyagoltak és ezzel újra megszerettetik a helyet az itt lakókkal. Az újabb és újabb ideiglenes beavatkozások egyszersmind egy inkrementális városfejlesztési folyamat részévé válnak. Az egyes elemek egymást erősítve egyszerre szólnak a városhasználó embereknek, ugyanakkor felfedezhető egyfajta harmóniakeresés is. A bemutatott esettanulmányokban legtöbbször nem csak a használó jár jól, azok a természeti környezet számára is regeneratív jelleggel bírnak, hiszen csökken a területen a káros anyag és értő gondoskodás mellett nő a zöldfelületek aránya is, ami még szorosabb átfedést mutat a fenntarthatósági törekvésekkel.

Fontos érték a közösség hez való visszatalálás, aminek során a korábban privát telkek publikussá válnak és így a városi élet szintére átkerül ezekbe a félprivát terekbe. Hasonló törekvéseket látunk Magyarországon, amikor a foghíjtelkeken megjelennek a közösségi kertek, vagy a nyári Duna-parti lezárásokkor, de a magyar szabályozás az ideiglenes beavatkozásokat még nem tudja olyan rugalmasan kezelni, mint ahogy a holland gyakorlatoknál láttuk. Mindemellett a módszer ígéretes, és reméljük, hogy hosszútávon itthon is egyre nagyobb teret kaphat.

IRODALOM

Boxel, Emma van és Kristian Koreman. 2019. *City of Permanent Temporality. Incomplete & Unfinished*. Rotterdam: Nai10 Publishers.

Cságoty Ferenc. 2014. *Tartósság*. Akadémiai Kiadó: Budapest.

Gehl, Jan. 2020. *Élhető városok*. Budapest: Terc Kiadó.

Henley, John. 2024. „»Everything’s Just... on Hold«: The Netherlands’ Next-Level Housing Crisis.” *The Guardian*, június 14.
<https://www.theguardian.com/news/article/2024/may/06/netherlands-amsterdam-next-level-housing-crisis>

Marko, Petra és Radim Lisa. 2022. *Meanwhile City. How Temporary Interventions Create Welcoming Places with a Strong Identity*. Pozsony: Milk.